

Inleiding

Dank dat ik m'n passie voor compassie hier mag delen. Graag had ik hier samen gestaan met Christiane Berkvens. Zoals we samen werkten aan de Catechismus van de compassie en samen het land doortrokken om er over te vertellen. In m'n hart is ze er bij. Ik voel haar glimlach.

Vanmorgen wil ik de aandacht richten op 'de harde kant' van compassie. De maatschappelijke relevantie en de noodzaak ervan voor ons voortbestaan. Topeconoom Herman Wijffels zei bij de presentatie van het Charter for Compassion op 12 november 2009 in de Mozes- en Aäronkerk in Amsterdam: 'We staan voor een volgende beschavingsopdracht. Na de fase van werken aan emancipatie en het ontwikkelen van de individualiteit, gaat het nu om het verbinden van individualiteit met verantwoordelijkheid nemen voor het geheel. Compassie is daarvoor een onmisbaar ingrediënt'.

Hier oriënteren we ons op de Bijbelse traditie. We horen stevige uitspraken van de profeet Amos, over rechtdoen als basis voor compassie. De Bergrede van Jezus gaat over 'de linkerwang'. Niet om je te wentelen in de slachtofferrol, maar als kracht, een kans om de wereld menselijker te maken.

Introïtustekst:

De zachte krachten zullen zeker winnen

in 't eind – dit hoor ik als een innig fluïstren

in mij: zoo 't zweeg zou alle licht verduïstren

alle warmte zou verstarren van binnen.

Henriëtte Roland Holst

Overweging

De boer uit Tekoa ontziet niets en niemand. Amos hakt gepassioneerd in op de gevestigde orde. Stelt onrecht aan de kaak, onthult het spel dat de machtigen spelen met de zwakkeren. Zelfs - of juist - onder de dekmantel van religieuze uitingen en uitbundige feesten. 'Ik word hier kotsmisselijk van', vertolkt hij de gevoelens van zijn God. 'Jullie muziek wil ik niet horen. Hou je gaven maar bij je!'

Hoe moet het dan wél? 'Laat het recht als water golven, gerechtigheid als een onverstoorbare beek. Misschien - let op dat woordje misschien - zal de Eeuwige dan genade voor jullie hebben.' Hier staat niets minder dan de beweging van compassie op het spel. Er moet een heleboel gebeuren. Niets 'soft': krachtig, in het goede. Ik voel m'n engagement van de jaren '70 weer opvlammen, toen ik met haar tot op m'n schouders op klompen rond liep. Het zal mijn generatiegenoten hier niet onbekend voorkomen.

'Actie!' Er moet iets gebeuren. Dat besef wordt de laatste jaren, en haar het lijkt de laatste maanden, steeds heftiger.

'Compassie is een lege huls', werd me in een interview voorgehouden. Nee, hoe lastig het woord in het Nederlands ook is, het is alles behalve een lege huls, het is de inhoud van alles. Compassie is het bloed dat door de aderen van de menselijkheid stroomt.

Compassie is passie voor artikel 1 van de rechten van de mens. Opkomen voor verdrukten, kansarmen, gediscrimineerden, afgedankten, onrechtvaardig behandelenden; voor de vluchtelingen, voor kinderen en hun onderwijs zoals deze week in Nieuwsuur schrijnend aan de kaak gesteld. Compassie drijft je tot actie.

Dat heeft me altijd al aangesproken bij Amos. De vrome maskers worden afgerukt. Je kijkt recht in de geile ogen van machtswellustelingen, intriganten, samenzweerders van het eigen belang. Er moet een heleboel gedaan worden, recht gedaan en recht gezet. De profeet toont de harde kant van liefde en compassie.

Dit is een wezenlijk bestanddeel van Tenach, de Hebreeuwse bijbel. Direct bij het begin, in de verhalen over Abraham, de vader van drie wereldreligies, is geloven een weg, een manier van leven. Om tot een zegen te zijn, in woord en daad. In gebed: de bede voor Sodom en Gomorra, het bekende afdingen tot de minjan, de tien rechtvaardigen. In actie: om zijn neef Lot en zijn hele familie te bevrijden uit de handen van wrede koningen.

Een ander oriëntatiepunt is de verhalenserie over koning David. Hij spaart zijn achtervolger Saul als er een buitenkansje is om hem te pakken. David gelooft meer in de zachte krachten. Zoals die van de harp, die de onrust in Saul kan stillen. Zijn overwinning op de geweldenaar Goliath wordt toegeschreven aan zijn toewijding: ongeharnast, zonder grof wapengekletter treft hij de gigant in zijn zwakke plek, slaat hem met zijn eigen zwaard. Het kwaad richt zichzelf ten gronde.

Daarmee is er een bruggetje naar die bekende uitspraak over 'de linkerwang' uit de Bergrede. Vaak is die uitspraak misverstaan, alsof die aanmoedigt om je in elkaar laten slaan. Dat roept veel vragen op. Het is zeker niet een raad aan ouders van schoolgaande kinderen. Kinderen moeten beschermd worden, tegen elke vorm van slaan. Anderen moeten het voor hen opnemen. De 'linkerwang' is niet voor beginnelingen, die is voor gevorderden. Je moet er sterk voor zijn. Jezelf volhardend trainen. In die geweldloze weerbaarheid. Met u word ik direct warm van binnen als ik die oude term laat klinken, met de beelden van Mahatma Ghandi, Martin Luther King, Nelson Mandela. Noem deze geweldlozen niet 'soft'. Ervaar hun compassiekracht, hun hardheid als volhardendheid, zie hun beslistheid om zich niet van hun stuk te laten brengen.

Babah Tarawally, uit Sierre Leone, schrijver en columnist schreef voor Trouw op 5v september over compassie. 'Medelijden is iets anders dan compassie'. Hij wil de empathie voor zijn individuele verhaal omvormen tot compassie voor het grotere geheel. Want: "met compassie vermijd je onrechtvaardigheid".

Precies dat wilden Christiane Berkvens en ik zeggen in ons uitlichten van het gerechtigheid als aspect van compassie.

Zij bracht het kunstwerk van de schilder Theodoor van Thulden in, dat aan de schoorsteen van het stadhuis van Den Bosch hangt. Dank voor het in kleur afdrukken in de liturgie voor deze dienst. Twee wulpse dames verbeelden Justitia en Concordia. Opmerkelijk is het ontbreken van de blinddoek bij vrouwe Justitia. De zeventiende-eeuwers dachten: zo'n blinddoek zou haar inzicht beperken. Ook de omstandigheden moeten erbij betrokken worden. Concordia is bezig een bundel pijlen stevig vast te binden. Weg met de wapenen, lijkt zij te zeggen, twee jaar voor het einde van de tachtigjarige oorlog.

De mensen snakten naar vrede op basis van gerechtigheid. Over de tijden heen reiken we hen de hand.

De wereld schreeuwt om deze harde kant van compassie, om heldere analyse van de situatie, krachtig opkomen voor het recht, doorbloede betrokkenheid, volhardende solidariteit.

Theodoor van Thulden (1609-1669), Eenheid en gerechtigheid (1646),
Schilderij aanwezig in de raadzaal van het stadhuis van 's-Hertogenbosch

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl